

Konstnärernas Riksorganisation.

Konstnärernas Riksorganisation
Hornsgatan 103, 9 tr, 117 28 Stockholm

Till: Region Västmanland
E-post: region@regionvastmanland.se
Diariennr: RUF250217
Datum: 2025-11-24

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

Konstnärernas Riksorganisations yttrande över regional kulturplan för Region Västmanland 2027–2030

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av statsbidraget för regional kultur ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som kom med som ett eget område i modellen 2018.

Kulturrådets rapport *På flera ben*, som är en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen från 2025, visar att 2,5 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till verksamheter inom Kulturrådets kategori professionell bild- och formkonst samt vissa konsthallar. Även om siffran inte inkluderar bild- och form inom läns museernas verksamheter eller verksamheter som kategoriseras som konst- och kulturområdesövergripande så är det tydligt att medlen till de olika konstområdena måste fördelas jämnare.¹

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärernas Riksorganisations rapport *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter* visar att medianen av bild- och formkonstnärernas sammanräknade förvärvsinkomst är 15 036 kr i månaden. Det är mindre än hälften av medianlönen i Sverige som år 2023 var 36 500 kr i månaden.²

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Det är av yttersta vikt att regionen agerar förebildligt och följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de tar uppdrag med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller pedagogiskt arbete för arrangörer med ett regionalt uppdrag.

¹ Kulturrådet, *På flera ben – en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen*, 2025.

² Konstnärernas Riksorganisation, *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter*, 2025.

Det är utmärkt att regionen i kulturplanen anger som ett prioriterat område att stärka förutsättningarna för fria kulturskapare att verka och utvecklas i länet (s. 19). Och att man identifierar ett behov av att skapa långsiktiga och tydliga strukturer för samverkan, stöd och finansiering. Detta bör kompletteras med formuleringar att regionen ska tillämpa vedertagna avtal och arvodesrekommendationer i branschen när konstnärer anlitas av regionen eller av verksamheter som får stöd av regionen. Ett av de viktigaste sätten att stärka det professionella kulturlivet är att ge uppdrag till konstnärer med skäliga ersättningar.

Skäliga ersättningar och MU-avtalet

För bild- och formkonstnärer är det så kallade MU-avtalet (avtal för medverkans- och utställningsersättning) särskilt viktigt. MU-avtalet reglerar ersättningar till konstnärer vid utställningsuppdrag. Det har slutits mellan Konstnärernas Riksorganisation och andra bildskaparorganisationer och svenska staten. Avtalet är bindande för statliga arrangörer men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet också avser att etablera en god branschpraxis också för andra arrangörer än statliga. Det är därför mycket bra att regionen i kulturplanen (s. 23) skriver att man verkar för goda och hållbara villkor för professionella kulturskapare och att man följer MU-avtalet.

Tyvärr får konstnärer som ställer ut i kommunal eller regional regi alltför ofta oskäliga ersättningar eller inga ersättningar alls för utfört arbete och omkostnader. Det är oerhört viktigt att det offentliga agerar förebildligt när det gäller arvoderingar och vi vill att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering. Det innebär att regionen också måste budgetera så att avtalet kan följas.

Ett sätt att säkerställa att konstnärer får skäligt betalt är att göra som Göteborgs stad, som har antagit en riktlinje för arvodering när konstnärer anlitas av kommunen i kulturnämndens verksamheter som styr det gemensamma arbetet i förvaltningen – med ambitionen att alltid arvoda konstnärer fullt ut för det arbete de lägger ned vid utställningar i stadens regi.³

En rad regioner agerar nu för att se till att MU-avtalet blir branschpraxis på regional nivå. Det gäller inte minst Västra Götalandsregionen som i rambudgeten anslagit 5 miljoner kronor som är öronmärkta för att finansiera MU-avtalet hos utställningsarrangörer i Västra Götaland med regionalt uppdrag.⁴ Region Kalmar och Region Jönköpings län är andra regioner som på olika sätt bidrar till att finansiera ersättningar hos arrangörer enligt MU-avtal. Region Västmanland bör ta efter deras exempel.

Vi föreslår att Region Västmanland:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen,

³ Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18; Konstnärernas Riksorganisation, *Riktlinjer och nyckeltal*, <<https://kro.se/rapporter/riktlinjer-och-nyckeltal-mu-avtalet/>>.

⁴ Konstnärernas Riksorganisation, *5 miljoner mer till MU i Västra Götaland!*, 2024-05-31, <<https://kro.se/nyheter/5-miljoner-mer-till-mu-i-vastra-gotaland/>>.

förslagsvis genom att skriva ett hängavtal på MU-avtalet

- gör en översyn över arvoderingen till konstnärer som ställer ut i länet och skjuter till medel för att säkerställa att konstnärer erbjuds skäligen ersättningar
- skriver in i styrdokument att regionen skall agera förebildligt när det kommer till arvodering och ersättningar till konstnärer som man anlitar och till verksamheter som man stöttar med till exempel verksamhetsbidrag, och att man skall tillämpa de avtal och arvodesrekommendationer som är praxis i branschen, till exempel MU-avtalet
- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter som säkerställer skäligen ersättningar vid uppdrag, med ett nyckeltal som visar hur mycket i budgeten som behöver skjutas till för att nå full kostnadstäckning.

Professionell bild- och formverksamhet

Avsnittet om professionell bild- och formverksamhet (s. 23–24) lyfter fram konstnärspolitiska perspektiv och prioriteringar som vi tycker är bra, som att fokus för samverkansarbetet ”ligger på att förbättra villkoren för professionella bild- och formkonstnärer att kunna leva, bo och verka i länet”. Däremot saknar vi tydligt formulerade prioriteringar för bild- och formområdet i stort.

Regionen lyfter särskilt fram Resurscentrum Konst Västmanland. Enligt våra uppgifter har resurscentret etablerat sig framgångsrikt i regionen och det är glädjande att det nu är en permanent del av regionens arbete med bild och form. Andra resurscenter för bild och form, som har etablerats i regioner runt om i landet, har visat sig kunna vara en nyckelaktör för att stärka det regionala konstlivet. Vi uppmuntrar därför regionen att se till att Resurscentrum Konst Västmanlands verksamhet fortsätter att utvecklas.

Tyvärr har Västmanland inte någon konstinstitution som ingår i kultursamverkansmodellen. Vi anser att en så viktig aktör som Augélimuseet i Sala, som också har ett nationellt uppdrag, vore en stark kandidat att ingå i modellen och rekommenderar regionen att undersöka den möjligheten. Augélimuseet borde också få ett regionalt uppdrag att visa samtidskonst.

För bild- och formkonstnärer är det mycket viktigt att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum som visar samtidskonst. Det är också ett sätt att säkerställa att invånarna får god tillgång till bild och formkonst av hög kvalitet.

Vi föreslår att Region Västmanland:

- tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut
- satsar på att skapa en konsthall för samtidskonst, antingen med regionen som huvudman eller i samarbete med en eller flera kommuner eller andra aktörer
- arbetar för att en konstinstitution kommer med i kultursamverkansmodellen.

Konstnärer i länet behöver ökad tillgång till ändamålsenliga lokaler att verka och visa sin konst i”. Med sina låga inkomster har konstnärer ofta svårt att hitta produktionslokaler till rätt hyresnivå. Flera kommuner i Sverige har därför infört ateljéstöd till individuella konstnärer eller subventionerat hyror till ateljéföreningar.

Vi föreslår att Region Västmanland:

- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta behovet
- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.

Offentlig konst, enprocentsregeln och gestaltad livsmiljö

Den offentliga konsten är ett av de mer tillgängliga konstnärliga uttryck vi har och är ett mycket uppskattat inslag i offentliga miljöer. Ett sätt att säkerställa att medborgarna får mer konst i sina miljöer när det byggs mycket är att tillämpa den så kallade enprocentsregeln, som är en princip för att finansiera offentlig konst där en fast andel, vanligen en procent, av investeringsbudgeten i byggprojekt går till konstnärliga gestaltningar. Principen tillämpas idag av omkring hälften av alla kommuner och regioner.

I kulturplanen nämns dock inte enprocentsregeln: ”Regionen har som ambition att konstnärlig gestaltning ska vara en naturlig del vid ny-, om- och tillbyggnation i offentliga miljöer. Kostnader och budgetamar beaktas i ett tidigt skede. Detta skapar bra förutsättningar för hög kvalitet, långsiktighet och attraktiva offentliga miljöer” (s. 23). Vi har inte i öppna källor lyckats hitta någon regional konstpolicy som tydligt beskriver hur den offentliga konsten ska upphandlas och hanteras och på vilket sätt en enprocentsregel för finansieringen kan säkerställas.

Vi föreslår att Region Västmanland:

- tar fram en detaljerad konstpolicy med anvisningar för upphandling, genomförande och handhavande av den offentliga konsten samt enprocentsregeln
- beslutar om att minst en procent av investeringsbudgeten för alla typer av byggprojekt avsätts för konstnärliga gestaltningar
- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket
- kräver att enprocentsregeln tillämpas även av privata byggherrar och fastighetsbolag vid markanvisningar och exploateringsavtal

- tillämpar Konstnärernas Riksorganisations rekommendationer vid gestaltungs-uppdrag.⁵

Investera i framtidens västmanländska kulturskapare

På senare år har de statliga anslagen till folkbildningen dragits ned. Detta har bland annat lett till att konstkolan i Västerås har tvingats lägga ned, vilket innebär att kommande generationer av västmanlänningar som vill ta första steget mot en framtid i ett konstnärligt yrke tvingas söka sig till andra orter för att utbilda sig. Vi föreslår att Region Västmanland tar initiativ till att starta en ett- eller tvåårig utbildning i bild och form vid någon av folkhögskolorna i länet eller i samarbete med något av bildningsförbunden, för att säkra återväxten av utövande bild- och formkonstnärer i länet.

Sammanfattning av förslag

Här nedan sammanfattar vi några av våra synpunkter och förslag i punktform. Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Västmanland:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen, förslagsvis genom att skriva ett hängavtal på MU-avtalet
- gör en översyn över arvoderingen till konstnärer som ställer ut i länet och skjuter till medel för att säkerställa att konstnärer erbjuds skäliga ersättningar
- skriver in i styrdokument att regionen skall agera förebildligt när det kommer till arvodering och ersättningar till konstnärer som man anlitar och till verksamheter som man stöttar med till exempel verksamhetsbidrag, och att man skall tillämpa de avtal och arvodesrekommendationer som är praxis i branschen, till exempel MU-avtalet
- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter som säkerställer skäliga ersättningar vid uppdrag, med ett nyckeltal som visar hur mycket i budgeten som behöver skjutas till för att nå full kostnadstäckning
- tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut
- satsar på att skapa en konsthall för samtidskonst, antingen med regionen som huvudman eller i samarbete med en eller flera kommuner eller andra aktörer
- arbetar för att en konstinstitution tas med i kultursamverkansmodellen
- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet

⁵ Konstnärernas Riksorganisation, *Rekommendationer Konstnärliga gestaltningar*, <https://kro.se/rapporter/rekommendationer-konstnarliga-gestaltningar/>

och tar fram en strategi för att möta behovet

- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen
- tar fram en detaljerad konstpolicy med anvisningar för upphandling, genomförande och handhavande av den offentliga konsten samt enprocentsregeln
- beslutar om att minst en procent av investeringsbudgeten för alla typer av byggprojekt avsätts för konstnärliga gestaltningar
- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket
- kräver att enprocentsregeln tillämpas även av privata byggherrar och fastighetsbolag vid markanvisningar och exploateringsavtal
- tillämpar Konstnärernas Riksorganisations rekommendationer vid gestaltungs-uppdrag
- tar initiativ till att det startas en ett- eller tvåårig utbildning i bild och form vid någon av folkhögskolorna i länet eller i samarbete med något av bildningsförbunden, för att säkra återväxten av utövande bild- och formkonstnärer i länet.

Sara Edström

Riksordförande för Konstnärernas Riksorganisation

Gunnar Forsman

Ordförande och talesperson för Konstnärernas Riksorganisation Västmanlands län

Johnny Molton

Talesperson för Konstnärernas Riksorganisation Västmanlands län

Konstnärernas Riksorganisation

Hornsgatan 103, 9 tr

117 28 Stockholm

E-post: kro@kro.se Web: www.kro.se

Telefon, växel: 08-54 54 20 80

Kontaktperson: Jon Brunberg

Telefon: 070-275 59 29

E-post: jon.brunberg@kro.se